

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ КОНКУРЕНТНОГО ВИПУСКНИКА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ірина Нікітіна

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна Система вищої технічної освіти реформується згідно мети створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Одними з головних завдань реформ є трансформація університетів у центри незалежної думки, які здатні дати персонал та ідеї для прискореної модернізації країни та створення належного зв'язку між ринком праці та системою вищої освіти. Соціально зорієнтований спосіб ведення виробництва та бізнесу вимагає реалізації принципу людиноцентричності у діяльності технічного університету щодо якісного рівня фахової підготовки конкурентного фахівця. Відповідальність за результати своєї праці, високий рівень мотивації досягнень, уміння самостійно здобувати необхідний досвід і знання та творчо й соціально відповідально застосовувати їх на практиці, здатність працювати у команді є важливими психологічними умовами конкурентоспроможності молодшої людини на вітчизняному та європейському ринках праці. Однак, існують ризики: соціальна незахищеність, явища глобалізації, економічна криза та нестабільність у державі, що викликана війною на сході можуть руйнувати особистість студента та викликати такі негативні явища як алкоголізм, наркоманія, ігроманія тощо. До цього долучаються сучасні умови вступу до закладу вищої освіти, що інколи призводять до несвідомого та несамостійного вибору фаху, що знижує мотивацію навчання та адаптивний ресурс. За таких умов потреба у досягненні переноситься у царину розваг, широкого неформального спілкування у соціальних мережах, а в окремих випадках, якщо не задовольняється, навіть у криміногенне середовище. Тому процес розвитку та самореалізації особистості студента потребує психологічної та педагогічної підтримки й корекції під час професійної підготовки в умовах технічного університету. Дана робота містить як результати теоретичного опрацювання наукових джерел, так і формуючого експерименту в межах психологічного тренінгу самореалізації особистості, що проводиться для студентів 2 і 3 курсів та соціопсихологічного тренінгу командної співпраці для магістрантів Національного університету харчових технологій. Прогресивні демократичні можливості держави перш за все реалізуються в ціннісних орієнтаціях, індивідуальних здібностях, мотивах професійної діяльності майбутнього фахівця за умови безпеки розвитку його особистості. Тут ключову роль відіграє психологічна культура педагога, що містить цінності життя й здоров'я людини, безпеки і незалежності особистості, унікальності й самобутності індивіда у його прагненні бути собою у різних напрямках самореалізації. Сучасний педагог повинен дбати про психологічну безпеку і свободу розвитку особистості студента. Тільки за таких умов особистість студента здатна до соціальної і професійної творчості і відповідальності. За дослідженнями одного з фундаторів гуманістичної психології К. Роджерса психологічна безпека особистості є результатом взаємодії таких зустрічних процесів. Визнання безумовної цінності особистості і індивідуальності студента. Педагог, який безумовно приймає особистість студента як втілення потенційних можливостей, незалежно від його актуального стану та поведінки, сприяє його творчому ставленню до себе та своєї діяльності. Молода людина відчуває, що може бути собою та її вважають гідною людиною. Тому вона може проявляти себе нестандартно і рухатись до творчості. Створення атмосфери відсутності зовнішнього оцінювання особистості студента. Коли педагог припиняє дивитись на особистість студента з позиції власної системи цінностей, то спонукає її відчувати себе вільно, незалежно від зовнішніх стереотипів та обмежень. Останнє сприймається як загроза, призводить до захисних реакцій тому, що означає, що якась частина особистості прихована для усвідомлення. Якщо зовнішнє оцінювання відсутнє, то особистість розуміє, що джерело оцінювання – в середині її

самої, тому вона відповідально прагне творчості. Педагогу потрібно реагувати на те, що робить студент, однак при цьому оцінювати тільки дії, не торкаючись особистості, її індивідуальних особливостей та досвіду життєдіяльності загалом. Розуміння на основі співпереживання. Якщо педагог просто заявляє про безумовне прийняття особистості студента, не знаючи його, то студент відчуває, що думка викладача у процесі пізнання може змінитись. З іншого боку, якщо викладач входить у внутрішній світ особистості студента, розуміє його, й при цьому приймає його безумовно, тоді це справжня безпека. За таких умов студент може вільно виявляти своє неповторне «Я» у різних аспектах творчості. Це ключовий фактор психологічної безпеки.

Психологічна свобода. Максимальна свобода для самовираження власних думок, почуттів і станів сприяє відкритості, а також неймовірним й несподіваним поєднанням образів, понять і значень, що є частиною творчості. Тут мова йде про символічне самовираження, яке не потрібно обмежувати. Однак, реальна свобода повинна бути відповідальною за наслідки своєї діяльності та поведінки. Саме така відповідальна свобода – свобода бути собою є надійним внутрішнім джерелом оцінок і спонукає до розвитку й творчої самореалізації усіх індивідуальних якостей особистості молодшої людини. Тут умовно можна виділити три траєкторії професійної підготовки особистості: соціально-педагогічну (виховання особистості з наперед заданими властивостями), предметно-дидактичну (індивідуальний підхід у навчанні) і психологічну (розвиток і самореалізація індивідуальних якостей особистості студента). Основоположник культурологічної теорії розвитку індивіда Л.С. Виготський та його послідовники трактують проблеми психічного розвитку людей з позицій принципу «від соціального до індивідуального». Ключова ідея цієї парадигми полягає в наступному: будь-яка вища психічна функція з'являється в розвитку людини двічі, у двох планах - спочатку в соціальному, потім психологічному, спочатку між людьми як категорія інтерпсихічна, потім всередині людини як категорія інтрапсихічна. При такому підході самореалізація виступає як процес вrostання в соціальне оточення, детермінований «ззовні». Результат можливий тільки за умов системного впливу на особистість студента. Педагоги є провідниками від зовнішнього простору моделювання та формування наперед заданою соціальним замовленням конкурентної особистості майбутнього фахівця до внутрішнього індивідуального простору особистості як суб'єкту розвитку та самореалізації, здатного нести за це соціальну відповідальність. Освітній процес має досить складний характер і потребує необхідного керівництва з боку психологів і педагогів. Це підвищує роль педагогів у цьому процесі, особливо технічних університетів, де відбувається мінімізація особистісно – зорієнтованих гуманітарних дисциплін. Сучасний викладач фахових дисциплін повинен бути психологічно й педагогічно компетентним, озброєним знаннями вікових і специфічних закономірностей розвитку пізнавальних творчих здібностей й особистості студента в цілому. Це, у свою чергу підсилює значення викладачів гуманітарних дисциплін у створенні для студентів розвивального творчого середовища в умовах технічного університету. Тому, що вони є носіями прогресивних знань про людину та її самовдосконалення як особистості, як фахівця. Характер, воля, цілеспрямованість, стресостійкість, суб'єктність, творчі здібності, самостійність студента тощо є сьогодні важливою складовою його успіху. Пріоритет технічних спеціальностей у суспільстві виділяє першочерговість вирішення цієї проблеми для студентів технічних університетів, особливо розвитку професійної мотивації. Соціально – значущі мотиви підтримують пізнавальні, що спонукає до розвитку професійних мотивів. Перші задаються ззовні, другі визначаються індивідуальними потребами, які обґрунтовуються попереднім досвідом та цілями особистості. Важливо, щоб вони співпадали та відтворювались у структурі внутрішньої мотивації. Тому психолого – педагогічне керівництво процесом розвитку мотивації студентів з метою досягнення балансу зовнішніх та внутрішніх мотивів є особливо актуальним для умов технічного університету. Гуманітарна складова вищої технічної освіти надає студентові значимий розвивальний ефект. Під час професійної підготовки у технічному університеті майбутній фахівець повинен отримати розвиток адаптивно-розвивальних якостей та потенціалу конкурентності на ринку праці. На їх формування діють як зовнішні фактори так і внутрішні детермінанти: організація навчально-виховного процесу, що створює оптимальні

психолого-педагогічні умови для саморозвитку і самореалізації студентів, формує систему колективних та індивідуальних форм навчання; профілізація та фундаменталізація навчання; моделювання робочих ситуацій, що спонукають до професійної діяльності тощо; а також, – усвідомлення студентами особистісного значення та цінності професійної освіти; розвиток суб'єктності, позитивного ставлення до себе та свого якісного майбутнього, професійної рефлексії, а також пізнання та розуміння власних індивідуальних особливостей мотивації та адекватної моделі професійної успішної діяльності. Педагог у цьому процесі допомагає студентові інтегрувати індивідуальні якості та суб'єктивний досвід з набутими теоретичними та практичними професійними знаннями та досвідом. Психологічна компетентність педагога сприятиме активізації мотиваційних процесів; визначенню особистісного значення професійної підготовки для студента із врахуванням вікових та індивідуально - психологічних особливостей його розвитку; розвитку позитивної «Я-концепції» студента; формуванню його позитивного ставлення до майбутнього фаху. Для студентів технічного університету останній чинник це не тільки особистісний показник, але й соціально – значущий, що відповідає розвитку українського суспільства на даному етапі. Яскраво виражений інтерес до професії та бажання займатись нею в майбутньому; стремлінням бути корисним людям, суспільству та Україні підсилює їх внутрішню професійну мотивацію. Тут важлива роль педагога у досягненні єдності процесуальної та результативної мотивації для реалізації потенціалу зростаючої особистості студента. Тоді актуалізуються відчуття самодетермінації і компетентності, інтерес, а також свобода від зовнішніх тисків та індивід буде сприймати себе суб'єктом своїх дій. Саме така психолого-педагогічна підтримка у процесі професійної підготовки змінює для студента цілі, потреби, поведінку, мотивацію, сприяє розвитку суб'єктної активності. Це, у свою чергу, стимулює вільну пізнавальну та інтелектуальну активність; ініціює самостійність у прийнятті рішень; самовдосконалення власного особистісно – професійного потенціалу; побудову життєвого плану; розвиток потреби у самореалізації, зацікавленість в якісному та привабливому майбутньому; зростання студента як фахівця зі стійкою внутрішньої мотивацією. Отже, суспільство потребує фахівців технічних спеціальностей, що робить навчання у технічному університеті не тільки корисним, а й привабливим з позиції благополучного майбутнього, можливостей підняти соціальним ліфтом. Професійний і кар'єрний ріст сучасного фахівця вимагає розвиненої, стійкої та перспективної особистості, що не зупиняється у своєму самовдосконаленні і прагне самореалізації індивідуальних сил на усіх траєкторіях успіху. Це потребує необхідного керівництва з боку психологів і педагогів. Важливу роль у цьому грають викладачі гуманітарних дисциплін. Вони є носіями духовних цінностей і сучасних знань про людину, що забезпечує психологічну та духовну безпеку особистості, яка зростає та само реалізується. Гуманітарна складова освіти інтенсифікує розвиток потенціалу професійної, психологічної та комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Обмін актуальною інформацією про розвиток особистості конкурентного фахівця між педагогами, між педагогами та студентами має значимий розвивальний ефект для кожного, сприяє знаходженню особистісного сенсу діяльності, підвищує цінності життя та здоров'я людини, її благополуччя, творчої інтелектуальної праці та якісного перспективного майбутнього.